

BALKANLARDAKİ ROMANLARIN İNSAN GÜVENLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN ANALİZİ

ANALYSING THE ROMA IN THE BALKANS FROM THE PERSPECTIVE OF
HUMAN SECURITY

HASAN ONUR DEMİR*

Geliş Tarihi (Received): 16 Mayıs 2025

Kabul Tarihi(Accepted): 19 Haziran 2025

ÖZ: Bu çalışmada, Balkanlar’da yaşayan Romanların insan güvenliği sorunu farklı açılardan ele alınarak incelenmektedir. Romanların, Balkanlar’da ekonomik, toplumsal, siyasal, eğitim ve sağlık alanlarında sistemik insan güvenliği sorunlarıyla karşılaştıkları vurgulanmaktadır. Bu sorunların temelinde ise kurumsallaşmış yapısal ayrımcılık, devletlerin ve uluslararası kuruluşların Romanların korunması ve topluma dâhil edilmesi konusundaki yetersiz ve etkisiz politikaları yatmaktadır. Çalışma, insan güvenliği kavramını tanımladıktan sonra, AB raporları, ülke raporları, UNDP, ERRC, FRA gibi uluslararası kuruluşların yayınları ve akademik çalışmalardan elde edilen verilerle Romanların Balkanlar’daki durumunu analiz etmektedir. İlgili kaynaklardan elde edilen veriler ışığında bulgular, Romanların yoksulluk, işsizlik, kötü konut koşulları, ayrımcılık, polis şiddeti, siyasi temsiliyet eksikliği ve eğitim ile sağlık hizmetlerine erişimde ciddi yapısal engellerle karşılaştığını göstermektedir. Sonuç olarak, bu sorunların bir kısır döngü yarattığı ve çözüm için devletlerin ve uluslararası kuruluşların sorunu her boyutuyla ele alan kapsamlı, birbiriyle entegre politikalara ve bunu yapacak güçlü bir siyasi iradeye ihtiyaç olduğu belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, İnsan Güvenliği, Romanlar.

ABSTRACT: This study analyses the problem of human security of Roma living in the Balkans from different aspects. It is emphasised that Roma in the Balkans face systemic human security problems in the economic, personal/social, political, educational and health spheres. These problems are based on institutionalised structural discrimination and weak and ineffective policies of Balkan states and international organisations on the protection and inclusion of Roma. Having defined the concept of human security, the study analyses the situation of Roma in the Balkans using data from EU reports, country reports, publications of international organisations such as UNDP, ERRC, FRA and academic studies. The findings show that Roma face serious structural obstacles such as poverty, unemployment, poor housing conditions, discrimination, police brutality, lack of political representation and

* Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü, honurdemir@trakya.edu.tr, ORCID: 0009-0002-9658-4559.

OPEN ACCESS

© Copyright 2025 DEMİR

access to education and health services. In conclusion, it is argued that these problems create a cycle that feeds each other and that a comprehensive, integrated policy by states and international organisations addressing all the aspects of the problem, and a strong political will is required for a solution.

Key Words: Human Security, Roma People, The Balkans.

GİRİŞ

Balkanlar, tarihsel olarak farklı etnik, dini ve kültürel toplulukların bir arada yaşadığı; ancak bu çeşitliliğin çoğu zaman çatışmalarla, dışlanmalarla ve ayrımcılıkla şekillendiği bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Balkanların çok etnikli toplumsal yapısı içerisinde Romanlar, hem tarihsel süreçte hem de günümüzde dışlanmış bir topluluk olarak varlığını sürdürmektedir (Ullah, Azizuddin ve Ferdous, 2024: 476). Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kadar Balkan toplumlarının ayrılmaz bir parçası olan Romanlar, modern devletlerin ulus inşa süreçlerinde “öteki” olarak konumlandırılmış, geçmişten beri çeşitli biçimlerde ayrımcılığa, yoksulluğa ve dışlanmaya maruz kalmıştır. Özellikle sosyal, ekonomik ve siyasi yapılar içindeki bu dezavantajlı konumları, Romanların temel insan haklarına erişimini ciddi biçimde engellemiştir.

Eğitimden sağlığa, istihdamdan konut hakkına kadar pek çok alanda sistematik eşitsizliklerle karşı karşıya olan Romanlar, aynı zamanda ayrımcı/ırkçı söylemlerin ve politikaların hedefi haline gelmektedir. Bu durum bireylerle sınırlı kalmayıp, topluluk düzeyinde süreklilik arz eden yapısal bir güvensizlik ortamı yaratmaktadır. Dolayısıyla Roman meselesine yalnızca azınlık hakları ya da sosyal politika yönünden yaklaşmak yetersiz kalmakta; bireylerin ve toplulukların çok boyutlu tehditlerle nasıl başa çıktıklarını anlamak için daha bütüncül bir yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda insan güvenliği kavramı, Romanların durumunu analiz etmek için ihtiyaç duyulan bütüncül bir çerçeve sunmaktadır. 1994 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme-UNDP) tarafından geliştirilen insan güvenliği yaklaşımı, güvenliği yalnızca devletlerin değil, bireylerin de karşı karşıya olduğu günlük tehditlerden korunması olarak tanımlar. Bu yaklaşım, Romanların maruz kaldığı güvensizlikleri daha geniş bir çerçevede değerlendirmeye olanak tanır. Bu çalışmada, Romanların Balkanlar’daki durumunu, geleneksel devlet merkezli güvenlik paradigmalarının ötesine geçerek bireyi ve toplulukları merkeze alan insan güvenliği kavramı çerçevesinde analiz etmek amaçlanmaktadır. İnsan güvenliği, Romanların karşılaştığı çok boyutlu (ekonomik, siyasi, sosyal vb.) sorunları anlamak için önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Zira, devletlerin “güvenlik” endişesinin olmaması, sınırları içindeki tüm

vatandaşların ve toplulukların da güvende olduğu anlamına gelmemektedir; Romanların durumu da bu gerçeğin önemli örneklerinden biridir. Ulusal güvenlik ve kalkınma göstergelerinin, bir topluluğun büyük bir kesiminin yaşadığı marjinalleşmeyi yansıtmakta yetersiz kaldığı durumlarda, insan güvenliği paradigması bu boşluğu doldurarak sistematik sorunların belirlenmesine katkı sağlayabilir.

Bu çalışma, Balkanlar'daki Roman nüfusunun ekonomik, toplumsal, siyasal, eğitim ve sağlık boyutlarında sistemik bir insan güvenliği sorunu yaşadığını öne sürmektedir. Bu sorun, temel olarak kökleşmiş yapısal ayrımcılıktan ve devletlerin, pek çok ulusal ve uluslararası girişime rağmen, Romanların korunması ve topluma dahil edilmesi konusundaki başarısızlıklarından kaynaklanmaktadır. Çalışmada, öncelikle insan güvenliği kavramı önde gelen akademisyenlerin çalışmalarına vurgular yapılarak tanımlanacak, ardından Balkanlar'daki Romanların insan güvenliği açısından durumu AB raporları, ülke raporları, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Avrupa Roman Hakları Merkezi (European Roma Rights Centre-ERRC), Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (European Union Agency for Fundamental Rights -FRA) yayınları, akademik çalışmalar ve diğer ilgili kaynaklardan elde edilen verilerle analiz edilecektir. Balkanlar'daki Romanların insan güvenliği durumunun incelenmesi, bu topluluğun karşılaştığı zorlukları anlamada ve devletlerin politika geliştirmesinde yardımcı olacaktır. Ayrıca bu çerçeve, dışlanan başka azınlıkların durumunu değerlendirmek için de kullanışlı olacaktır.

1. İNSAN GÜVENLİĞİ NEDİR?

II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan yeni düzende akademik çevrelerce sıkça tartışılan güvenlik kavramı, uzun bir süre devletin bekası ve toprak bütünlüğünün korunması ekseninde şekillenmiştir. Geleneksel güvenlik anlayışı, öncelikle ulusal güvenliğe, askeri tehditlere ve devlet egemenliğine odaklanmıştır. Arnold Wolfers'in klasikleşen tanımında güvenlik, "elde edilmiş değerlere yönelik tehditlerin nesnel anlamda yokluğu, öznel anlamda ise bu değerlere saldırılacağı korkusunun yokluğu" olarak ifade edilirken (Wolfers, 1962: 150), bu tanım genellikle "ulusal güvenlik" bağlamında yorumlanmıştır. Bu bağlamda, klasik realizmin öncülerinden E. H. Carr (1946) ve Hans Morgenthau (1948), uluslararası ilişkilerde gücün merkezi bir rol oynadığını savunarak, güvenliği büyük ölçüde devletlerin askeri kapasitesi ve ulusal çıkarları üzerinden tanımlamışlardır. Neorealist yaklaşımın temsilcisi Kenneth Waltz (1979) ise, uluslararası sistemin anarşik yapısını merkeze alarak devletlerin güvenliğini sağlamak için güç biriktirmek zorunda olduklarını ileri sürmüştür. Hem realist hem de neorealist

kuramlar, birey ya da topluluk güvenliğinden ziyade devletin varlığını ve egemenliğini esas almış, güvenliği daha çok askeri tehditlere indirgemişlerdir. Bu perspektif, devletlerarası ilişkileri ve güç dengelerini öncelerken, devlet sınırları içindeki bireylerin ve toplulukların karşılaştığı yoksulluk, hastalık, baskı ve çevresel bozulma gibi tehditleri ikincil planda tutmuş veya göz ardı etmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde artan iç çatışmalar, yaygınlaşan yoksulluk ve küresel sağlık krizleri gibi olgular, geleneksel güvenlik anlayışının bu tür tehditlere yanıt vermede yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. Barry Buzan ise, doğrudan “insan güvenliği” başlığı altında olmasa da güvenlik gündemini askeri boyutların ötesine taşıyarak siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel güvenliği de içerecek şekilde genişletmesiyle kavramsallaştırmaya önemli katkılarda bulunmuştur (Buzan, 1991: 432). Buzan’ın bu genişletilmiş güvenlik anlayışı, insan güvenliği tartışmaları da dahil olmak üzere güvenlik kavramının daha geniş zeminde tartışılmasını hazırlayan önemli bir adımdır.

İnsan güvenliği kavramının Uluslararası İlişkiler literatürüne ve siyaset gündemine girişi, Mahbub ul Haq öncülüğünde hazırlanan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) 1994 tarihli İnsani Gelişim Raporu ile olmuştur (Ovalı, 2006: 18). Bu rapor, güvenlik anlayışında köklü bir paradigma değişimini savunarak, odağı devletlerin toprak bütünlüğünden insanların güvenliğine, silahlıma yoluyla kalkınmadan insani refah yoluyla kalkınmaya kaydırmıştır (UNDP, 1994).

UNDP’nin 1994 raporu, insan güvenliğini “açlık, hastalık ve baskı gibi kronik tehditlerden güvende olma ve günlük yaşamın düzenindeki ani ve incitici kesintilerden korunma – ister evlerde, ister işlerde, isterse topluluklarda olsun” şeklinde tanımlamıştır (UNDP, 1994: 23). Bu tanım, güvenliğin sadece askeri saldırılardan korunmak anlamına gelmediğini, aynı zamanda insanların temel ihtiyaçlarının karşılandığı, onurlu bir yaşam sürdürebildikleri ve ani tehditlere karşı dirençli oldukları bir durumu ifade ettiğini vurgulamıştır. Rapor, insan güvenliğinin iki temel bileşenini öne çıkarmıştır: “Yoksunluktan Özgürlük” (Freedom from Want) ve “Korkudan Özgürlük” (Freedom from Fear) (UNDP, 1994: 24). Yoksunluktan özgürlük, yoksulluk, açlık, hastalık gibi ekonomik ve sosyal tehditlerden arınmayı ifade ederken; korkudan özgürlük, şiddet, baskı, savaş gibi tehditlerden korunmayı kapsamaktadır.

Ayrıca raporda, insan güvenliğinin yedi temel boyutu da sıralamıştır: ekonomik güvenlik (yoksunluktan kurtulma), gıda güvenliği (gıdaya erişim), sağlık güvenliği (sağlık hizmetlerine erişim ve hastalıklardan korunma), çevresel güvenlik (çevre kirliliği ve kaynakların tükenmesi gibi tehlikelerden korunma), kişisel güvenlik (işkence, savaş, suç saldırıları, ev içi şiddet, uyuşturucu kullanımı, intihar

ve hatta trafik kazalarından fiziksel güvenlik), toplumsal güvenlik (geleneksel kültürlerin ve etnik grupların hayatta kalması ve fiziksel güvenlikleri) ve siyasal güvenlik (sivil ve siyasal haklardan yararlanma ve siyasal baskıdan özgür olma) (UNDP, 1994: 24-25).

UNDP tanımı dışında birçok akademisyen insan güvenliği kavramını farklı açılardan ele alarak zenginleştirmiştir. Amartya Sen (1999: 3), *Development As Freedom* adlı çalışmasında, kalkınmayı insanların sahip olduğu gerçek özgürlüklerin genişletilmesi süreci olarak tanımlar ve bu yaklaşım, gayri safi milli hâsıla (GSMH) büyümesi veya sanayileşme gibi dar kapsamlı kalkınma görüşleriyle çelişir. Sen'e (1999: 3) göre özgürlükler, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi sosyal ve ekonomik düzenlemelerin yanı sıra siyasal ve sivil haklara da bağlıdır. Kalkınma, yoksulluk ve zorbalık, zayıf ekonomik fırsatlar ve sistematik sosyal yoksunluk, kamu tesislerinin ihmal ve baskıcı devletlerin hoşgörüsüzlüğü veya aşırı etkinliği gibi temel özgürlük yoksunluklarının ortadan kaldırılmasını gerektirir. Sen (1999: 10), özgürlüğün merkeziliğini iki temel nedene dayandırır: (1) Değerlendirici neden: İlerlemenin değerlendirilmesi, öncelikle insanların sahip olduğu özgürlüklerin artırılıp artırılmadığı açısından yapılmalıdır; (2) Etkililik nedeni: Kalkınmanın başarısı, büyük ölçüde insanların özgür failliğine bağlıdır (1999: 4) ve beş tür araçsal özgürlüğe odaklanır: (1) siyasal özgürlükler, (2) ekonomik kolaylıklar, (3) sosyal fırsatlar, (4) şeffaflık garantileri ve (5) koruyucu güvenlik (1999: 10).

Roland Paris (2001), insan güvenliği kavramını eleştirel bir bakış açısıyla inceler ve *Human Security: Paradigm Shift or Hor Air?* başlıklı makalesinde, kavramın çeşitli tanımlarının ve geniş kapsamının altını çizer. Paris'e (2001: 88) göre, insan güvenliği tanımları genellikle aşırı geniş ve belirsiz olup, fiziksel güvenlikten psikolojik refaha kadar her şeyi kapsamakta, bu da politika yapıcılar için önceliklendirme konusunda, akademisyenler için ise neyin inceleneceği konusunda yetersiz bir rehberlik sunmaktadır. Paris (2001: 90), UNDP'nin 1994 raporunu insan güvenliği üzerine ilk önemli beyan olarak kabul etmekle birlikte, raporda sunulan yedi bileşenin (ekonomik, gıda, sağlık, çevre, kişisel, topluluk ve siyasal güvenlik) kapsamının "o kadar geniş ki, insan güvenliği tanımından neyin dışlanabileceğini belirlemenin zor olduğunu" belirtir. Paris (2001: 88-89), kavramın bilinçli olarak muğlak ve geniş tutulduğunu böylece farklı devletlerin, kalkınma ajanslarının ve STK'ların kendi amaçlarını bu kavram çatısı altında birleştirmelerini sağladığını öne sürer.

Sabina Alkire (2003: 2) ise *A Conceptual Framework for Human Security* başlıklı çalışmasında, insan güvenliğini "tüm insan yaşamlarının hayati çekirdeğini, uzun vadeli insani tatminle tutarlı bir şekilde, kritik yaygın tehditlerden korumak" olarak tanımlar. Alkire'ye (2003: 6) göre "hayati çekirdek", hayatta kalma, geçim

ve temel onurla ilgili temel insan haklarını, temel yetenekleri veya mutlak ihtiyaçları ifade eder. Tehditler ise “kritik” (hayati faaliyetleri kesintiye uğratan) ve “yaygın” (geniş ölçekli veya tekrarlayan) niteliktedir. Alkire, insan güvenliğinin devlet güvenliği, insani gelişme ve insan hakları kavramlarıyla ilişkili olduğunu ancak onlardan farklılaştığını belirtir; insan güvenliği daha sınırlı, koruyucu bir odaktır ve hem yoksulluk hem de şiddet kaynaklı tehditleri bir arada ele alır(2003: 6).

Mary Kaldor (2012: 2), *New ve Old Wars: Organised Violence in a Global Era* adlı eserinde, geleneksel devletlerarası savaşlardan (“eski savaşlar”) farklı olarak, küreselleşme çağında ortaya çıkan “yeni savaşlar” kavramını öne sürer. Bu yeni savaşlar, devlet ve devlet dışı aktörleri içerir; savaş, organize suç ve büyük ölçekli insan hakları ihlalleri arasındaki ayrımı bulanıklaştırır. Küreselleşme bağlamında ortaya çıkan bu yeni savaş türleri, savaş, organize suç ve kitlesel insan hakları ihlallerinin bir karışımı olup, sivililerin birincil kurbanlar olduğu çatışmalardır (Kaldor, 2012: 4). Bu savaşların amaçları, önceki savaşların jeopolitik veya ideolojik hedeflerinin aksine, daha çok kimlik politikalarıyla ilgilidir. Bu bağlamda Kaldor (2012), insan güvenliğini geleneksel güvenliğe bir alternatif olarak sunmuş ve özellikle küreselleşmiş dünyada ve insani müdahale tartışmalarında insan güvenliği perspektifinin önemini vurgulamıştır.

Bu farklı tanımlar ve yaklaşımlar, insan güvenliği kavramının kapsamının aslında ne kadar geniş olduğunun göstergesidir. Kavramın kapsamı konusundaki akademik tartışmalar devam etse de, bireyi güvenliğin merkezine yerleştirme ve tehditleri çok boyutlu ele alma konusundaki temel fikir, uluslararası ilişkiler çalışmalarında önemli bir yer edinmiştir. Bu durum, özellikle Romanlar gibi marjinalize edilmiş grupların karşılaştığı güvenlik sorunlarının çok boyutlu yapısını anlamak için önemlidir; zira Roman topluluklarının sahip olduğu güvensizlikler genellikle tek bir nedene indirgenemez ve bu sebeple sahip oldukları sorunlara ilişkin geniş kapsamlı çözümler gerekir.

Geleneksel, devlet merkezli güvenlik paradigmasının uzun süren tarihsel hâkimiyeti; yoksulluk, ayrımcılık ve temel hizmetlere/ihtiyaçlara erişim engeli gibi sorunların güvenlik tehdidi olarak daha geç tarihlerde tanınmasına neden olmuştur. Bu sorunlar, genellikle “düşük politika” veya devletlerin iç meseleleri olarak görülmüş, birincil güvenlik kaygıları arasında yer almamıştır. İnsan güvenliği yaklaşımı ise tam da bu “düşük politika” olarak görülen konuların, insanların yaşamları ve onurları için temel tehditler olduğunun kabul edilmesiyle ortaya çıkmıştır (UNDP, 1994). Tarihsel olarak devlet düzeyindeki askeri tehditlerden ziyade bu tür tehditlerle daha yoğun bir şekilde yüzleşen Romanlar için geleneksel güvenlik paradigması çok az koruma veya çözüm sunmuştur. Dolayısıyla, insan güvenliği kavramının ortaya çıkışı ve tanımı, önceki baskın güvenlik modelinin

kırılgan toplulukların yaşadığı sorunları ele almadaki başarısızlıklarıyla doğrudan bağlantılıdır.

2. BALKANLAR'DAKİ ROMANLARIN İNSAN GÜVENLİĞİ BAĞLAMINDA DURUMU

Balkanlar'daki Romanların insan güvenliğinin çeşitli boyutlarında karşılaştığı tehditler, uluslararası düzeyde politika yapımcıların dikkatinden kaçmamıştır. Bu bağlamda özellikle AB, Roman entegrasyonunu hem üye hem de aday ülkeler için önemli bir politika olarak belirlemiş ve bu doğrultuda on yıllık stratejik çerçeveler oluşturmuştur. Bu çabaların ilki, 2011 yılında yayınlanan ve üye devletler ile aday ülkeleri kendi ulusal stratejilerini oluşturmaya teşvik eden “2020’ye Kadar Ulusal Roman Entegrasyon Stratejileri için AB Çerçevesi” belgesidir. Bu çerçeve, temel olarak dört ana politika alanına odaklanmıştır: eğitim, istihdam, sağlık ve barınma (European Commission, 2011).

Ancak bu ilk on yıllık dönemin sonunda yapılan değerlendirmeler, hedeflere ulaşmada önemli eksiklikler olduğunu ortaya koyunca, AB 2020 yılında yeni ve öncekine kıyasla daha kapsamlı bir strateji belgesi yayınlamıştır. “Eşitlik, Katılım ve İçermeye Yönelik 2020-2030 AB Roman Stratejik Çerçevesi” adını taşıyan bu yeni belge, önceki dört ana hedefe ek olarak, sorunun kökeninde yatan Roman karşıtlığı ile mücadele ve Romanların siyasi ve sosyal katılımının güçlendirilmesi gibi konuları da gündeme almıştır (European Commission, 2020). Dolayısıyla, aşağıdaki bölümlerde incelenecek olan Romanların karşılaştığı insan güvenliği sorunları, geliştirilen politikaların varlığına rağmen devam eden yapısal problemleri ortaya koymaktadır. Bu durum aynı zamanda politika belgeleri ile sahadaki gerçeklik arasındaki farkı ve uygulama eksikliklerini de gözler önüne sermektedir.

Bu kısımda, Romanların ekonomik güvenlik, kişisel /toplumsal güvenlik, siyasal güvenlik, eğitim ve sağlık güvenliği boyutlarındaki durumları, bahsi geçen kaynaklardan elde edilen veriler ışığında incelenecektir.

2.1. Ekonomik Güvenlik

Ekonomik güvenlik, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, yoksulluktan ve geçim sıkıntısından uzak bir gelire sahip olmalarını ifade eder (UNDP, 1994: 25). Balkanlar'daki Romanlar için ise ekonomik güvensizlik, yaşamlarının her alanını etkileyen kronik bir sorundur.

Romanlar arasındaki yoksulluk oranları, genel nüfusa kıyasla oldukça yüksek düzeydedir. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA, 2022a) tarafından yayınlanan rapora göre, anket çalışması kapsamında görüşülen Romanların %80'i AB ortalaması olan %17'ye kıyasla yoksulluk riski altında yaşamaktadır. Balkan

ülkelerine özgü verilere bakıldığında, FRA'nın (2022a) Roman Anketi sonuçları bu durumla paralellik gösterirken, genel nüfus ile Romanların arasındaki yoksulluk farkının en az olduğu ülkelerin Bulgaristan (47%) ve Romanya (53%) olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan Hırvatistan'da Romanların %86'sı, Kuzey Makedonya'da %75'i ve Sırbistan'da %82'si yoksulluk riski altındadır (FRA, 2022b). Bu oranlar, söz konusu ülkelerdeki genel nüfusun yoksulluk oranlarına kıyasla önemli ölçüde yüksektir.

Roman çocukları da yoksulluktan orantısız bir şekilde etkilenmektedir. UNICEF Innocenti (2024) raporu, Roman çocuklarını "Avrupa'nın en savunmasız ve haklardan en yoksun çocuk nüfusu" olarak tanımlamakta ve sosyal göstergelerinin küresel olarak en yoksul bazı ülkelerden bile daha kötü durumda olduğunu belirtmektedir. 2016 yılında Roman çocuklarının %80'i yoksulluk riski altındaydı. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) raporu (2022a), Roman çocuklarının %29'unun, bir önceki ay içinde en az bir kez birinin aç yattığını ortaya koymaktadır. Hırvatistan'da ve Sırbistan'da 2021 verilerine göre Roman çocuklarının %91'i yoksulluk riski altında (FRA, 2022b).

Şiddetli maddi yoksunluk da Romanlar arasında yaygın olan bir diğer problemidir. FRA (2022b) Roman Anketi verilerine göre, Hırvatistan'daki Romanların %29'u, Bulgaristan'dakilerin %62'si, Yunanistan'dakilerin %84'ü, Romanya'dakilerin %53'ü, Kuzey Makedonya'dakilerin %62'si ve Sırbistan'dakilerin %60'ı şiddetli maddi yoksunluk yaşamaktadır. Dünya Bankası (2019: 2) raporu da Batı Balkanlar'daki marjinalize edilmiş Romanların yoksulluktan kurtulmak için gerekli imkanlara sahip olmadığını belirtmektedir. Kronik yoksulluk, Romanların yaşam beklentilerini, sağlık durumlarını, eğitim seviyelerini ve genel yaşam kalitelerini olumsuz etkilemektedir (UNICEF Innocenti, 2024: 6).

Romanlar arasındaki yüksek işsizlik oranları ve düşük işgücüne katılım oranları önemli bir diğer ekonomik sorundur. Bisheva (2022), Batı Balkanlar bölgesinde her üç Roman'dan birinin çalışmadığını, beşte birinin istihdam edildiğini ve istihdam edilenlerin üçte ikisinin kayıt dışı ekonomide çalıştığını belirtmiştir. FRA (2022a) raporuna göre ise, Romanların sadece %43'ü ücretli bir işte çalışırken, bu konuda AB ortalaması %72'dir. FRA (2022b) Roman Anketi, 20-64 yaş arası Romanlar için ücretli çalışma oranlarını Bulgaristan'da %47, Yunanistan'da %33 Hırvatistan'da %41, Romanya'da %41, Kuzey Makedonya'da %46 ve Sırbistan'da %51 olarak göstermektedir.

Genç Romanlar (16-24) arasında ne eğitimde ne istihdamda ne de mesleki eğitimde olanların (Not in Education, Employment or Training-NEET) oranı da oldukça yüksektir. Genç Romanların Bulgaristan'da %54, Yunanistan'da %58,

Hırvatistan'da %49, Romanya'da %59, Kuzey Makedonya'da %60 ve Sırbistan'da %47'si bu durumdadır (FRA, 2022b: 45). Dünya Bankası verileri de (2019: 66) bu durumu teyit etmektedir. Romanların büyük ölçüde kayıt dışı ekonomide yer alması onların çok daha az sosyal güvence ve yasal hakka sahip olmasına sebep olmakta ve bu durum Romanların ekonomik güvenliğe ulaşmaları önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Bunlara ek olarak işe alımda ayrımcılık, beceri eksikliği, düşük eğitim seviyeleri ve resmi belgelerin olmaması istihdamın önündeki temel engellerdir (World Bank, 2019: 69-70).

Romanların yaygın olarak yaşadığı bir diğer ekonomik güvenlik sorunu ise konut yoksunluğudur. FRA (2022a) raporuna göre Romanların %52'si kötü konut koşullarında yaşamaktadır. Bu bağlamda FRA (2022b: 52) verileri, Bulgaristan'da %66, Yunanistan'da %68, Hırvatistan'da %55, Romanya'da %70, Kuzey Makedonya'da %50 ve Sırbistan'da %54 oranında konut yoksunluğu olduğunu göstermektedir.

Konut yoksunluğunun yanında konutlarda yaşayan Romanlar için bazı temel olanaklardan yoksunluk da önemli bir sorundur. Romanların önemli bir kısmı musluk suyuna, iç mekân tuvaletine ve sağlıklı yaşam şartlarına erişememektedir (FRA, 2023). Romanların %22'si musluk suyu olmayan hanelerde yaşarken, %33'ünün iç mekân tuvaleti bulunmamaktadır (FRA, 2022a). Romanların yaşadığı evlerin Bulgaristan için %18, Yunanistan için %7 Hırvatistan için %20, Kuzey Makedonya için %7, Romanya için %40 ve Sırbistan için %10'unda musluk suyuna erişim yoktur (FRA, 2022b: 55). Dünya Bankası (2019) raporunda da temel hizmetlere erişimde etnik kökene dayalı farklılıklar olduğu belirtilmektedir.

Romanlar karşı karşıya olduğu bir diğer konut sorunu ise zorla tahliye ve konutların yıkılması meselesidir (Roma Foundation for Europe, 2025). Romanların yasal mülkiyet konusunda yaşadığı sıkıntılar ev sahibi olmalarına veya evlerinde güvenle yaşama duygusuna sahip olmalarına büyük engel teşkil eder. Bulgaristan'ın Sofya kentinde Romanlara ait evlerin yasadışı toplu yıkımı bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir (Rorke, 2025a; Clarkin, 2025).

Yukarıdaki veriler dikkate alındığında, Balkan Romanları arasındaki ekonomik güvensizliğin yalnızca kaynak eksikliğinden değil, aynı zamanda büyük bir yoksulluk, ayrımcılık ve dışlanma faktörlerinin bir arada oluşturduğu durumun bir sonucu olarak olduğu söylenebilir. Bu faktörler birbirini güçlendirerek, sarmal halinde aşırı yoksulluğa, işsizliğe ve kötü yaşam koşullarına sebep olmaktadır. Yoksulluk sebebiyle eğitim alma imkânına yeterince erişemeyen Romanların, işgücü piyasasındaki ayrımcılık nedeniyle nitelikli olsalar dahi istihdam edilmeleri zorlaşmaktadır. Bunun doğurduğu gelir eksikliği, kötü konut ve yaşam koşullarını devam ettirmekte ve temel hizmetlere erişimin sınırlandırılmasına neden olmaktadır.

Bu veriler aynı zamanda Romanların durumunun UNDP'nin 'yoksunluktan özgürlük' (freedom from want) ilkesinin sistematik bir ihlali olduğunu göstermektedir. Burada karşılaşılan yoksulluk, sadece bir gelir eksikliği değil, Amartya Sen'in (1999) vurguladığı gibi, bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve onurlu bir yaşam sürmelerini sağlayan 'araçsal özgürlüklerden' mahrum bırakılmasıdır. Dolayısıyla, bu ekonomik güvensizlik, diğer tüm güvensizlik alanlarını besleyen temel bir başlangıç noktası işlevi görmektedir ve Romanların insan güvenliği krizinin temelini oluşturmaktadır. Bu, her bir güvensizlik unsurunun (yoksulluk, işsizlik, kötü barınma, eğitim eksikliği) hem nedeni hem de sonucu olduğu, tamamı sistemik ayrımcılık ve dışlanma ile desteklenen bir sarmal yaratmaktadır. Dünya Bankası'nın (2019: 194) da önerdiği gibi, bu sorunu çözmek için entegre bir yaklaşım esastır.

2.2. Kişisel ve Toplumsal Güvenlik

Kişisel ve toplumsal güvenlik, bireylerin şiddetten, ayrımcılıktan, nefret suçlarından ve keyfi müdahalelerden uzak, fiziksel ve psikolojik sağlıklarının korunduğu bir ortamda yaşamalarını ifade eder (UNDP, 1994: 30-31). Balkanlar'daki Romanlar için insan güvenliğinin bu boyutu, ayrımcılık, polis şiddeti ve nefret suçları nedeniyle ciddi tehdit altındadır.

Ayrımcılık, Romanların yaşamlarının her alanında karşılarına çıkan bir sorundur (FRA, 2022a; Zdeb ve Vermeersch, 2024; Sejfić ve Bibuljica, 2021; European Commission, 2023). FRA (2022b) Roman Anketi'ne göre, son 12 ay içinde temel yaşam alanlarında ayrımcılığa uğradığını hisseden Romanların oranı Bulgaristan'da %17, Yunanistan'da %53, Hırvatistan'da %27, Romanya'da %20, Sırbistan'da %25 ve Kuzey Makedonya'da %20'dir.

Bu ayrımcılığın temelinde, uzun yıllardır devam eden ve önyargılara dayanan ırkçılık yatmaktadır (Rorke, 2025c). Ayrımcılık, kurumsal ırkçılığa dönüşerek Romanların toplumsal hayattan dışlanmasına neden olmaktadır. Ullah, Azizuddin ve Ferdous (2024: 476), Romanların yüzyıllardır şüphecilik, düşmanlık, zulüm ve zorla asimilasyonla karşılaştığını belirtmektedir. Zdeb ve Vermeersch (2024: 9) ise olumsuz veya ırkçı tutumların kamu ve siyasi söylemde nasıl baskın olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, Romanların istihdama, barınmaya, sağlık hizmetlerine, eğitime ve adalete erişimlerini olumsuz etkilemektedir.

Avrupa Roman Hakları Merkezi (ERRC) raporları, Balkanlar'da Romanlara yönelik acımasız, ırkçı temelli polis şiddetinin yaygın bir sorun olduğunu sürekli olarak belgelemektedir (ERRC, 2024; Rorke, 2025b). Burada bahsi geçen şiddet; fiziksel saldırı, işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele ve aşırı güç kullanımını içermektedir (ERRC, 2024a; Rorke, 2025b; Rorke, 2025c).

ERRC'nin (2024a) "Ruthless and Racist: Policing Roma in the Balkans" (Zalim ve Irkçı: Balkanlar'da Roman Polisliği) başlıklı raporu bazı Balkan ülkelerinde yaşanan somut vakaları ortaya koymaktadır:

- Sırbistan: Polis şiddeti, özellikle genç Roman erkek ve çocuklarına karşı yaygındır. İşkenceyle itiraf alma, tehdit, yardım ve avukat erişiminin engellenmesi gibi uygulamalar rapor edilmiştir (ERRC, 2024a).

- Yunanistan: Polis şiddeti, işkence (Panayotopoulos davası) ve Roman gençlerin (Nikos Sampanis, Kostas Fragoulis, Christos Michalopoulos) ölümcül şekilde vurulması gibi vakalar yaşanmıştır (ERRC, 2024a: 17-19).

- Kuzey Makedonya: Polisin kötü muamelesine ilişkin çeşitli iddialar bulunmaktadır; bunlar arasında polisin tutukladığı Romanlardan itiraf almak için yaptığı kötü muameleler de yer almaktadır. (ERRC, 2024a: 33).

- Arnavutluk: Jani Rustemaj adlı Roman bir gencin polis nezaretinde ölmesi ve ailesinin aşırı şiddet uygulandığına dair iddiaları bulunmaktadır (ERRC, 2024: 5).

- Bulgaristan: ERRC ve Bulgar Helsinki Komitesi, Roman evlerinin yasadışı yıkımını ve bu sırada polisin varlığını kınamıştır; bu durum kurumsal ırkçılığın bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir (Rorke, 2025a).

ERRC (2024: 55), polis şiddetinin münferit olaylar olmadığını, kolluk kuvvetleri içinde kurumsal/sistematik ırkçılığın bir yansıması olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu şiddetten sorumlu failler nadiren yaptıkları hukuksuzlukların sonucunda ceza aldıkları için, sistemdeki ayrımcılık kültürü güçlenmiştir (ERRC, 2024a; Rorke, 2025b).

Romanlar, nefret suçlarından ve nefret söylemlerinden de büyük oranda etkilenmektedirler (FRA, 2023b; ERRC, 2024a: 19). FRA (2022b) Roman Anketi'ne göre, son 12 ay içinde nefret motivasyonlu tacize uğrayan Romanların oranı Bulgaristan'da %6, Yunanistan'da %30, Hırvatistan'da %16, Romanya'da %11, Sırbistan'da %19 ve Kuzey Makedonya'da %11'dir. Fiziksel saldırıya uğrayanların oranı ise Bulgaristan'da %1, Yunanistan'da %3, Hırvatistan'da %1, Romanya'da %1, Sırbistan'da %2 ve Kuzey Makedonya'da %2'dir.

Romanlara yönelik polis şiddetinin ve nefret suçlarının yaygınlığı ve acımasızlığı, toplumsal ayrımcılık ve nefret söylemiyle birleştiğinde, Roman toplumuna yönelik şiddetin ve insanlıktan çıkarmanın tehlikeli bir şekilde normalleştiğini göstermektedir. AB'ye uyum sürecinde kabul edilen ayrımcılıkla mücadele yasaları, Romanların nefret suçları ve ayrımcı muamele karşısında yasal yollara başvurabilmesi için teorik bir zemin sunsa da ERRC gibi kurumların raporları bu yasal korumaların uygulamada etkisiz kaldığını ve cezasızlık kültürünün devam ettiği görülmektedir.

Bu durum, Romanların yukarıda bahsi geçen “korkudan özgürlük” haklarının sistematik olarak reddedildiği bir ortam yaratmaktadır. Buna karşın şiddet olayları karşısında faillerin ceza almaması ve aynı olayların tekrar tekrar meydana gelmesi, şiddetin bir dereceye kadar hoş görüldüğünü ve yetkililer tarafından ciddiye alınmadığını gösterir. Bu suçlara yönelik hoşgörü ve cezasızlık, toplum gözünde Romanların insanlıktan çıkarılmasına katkıda bulunarak, bazıları için onları meşru istismar hedefleri haline getirmektedir. Bu durum, insan güvenliğinin ‘korkudan özgürlük’ (freedom from fear) boyutunun Romanlar için neredeyse hiç var olmadığını kanıtlamaktadır. Mary Kaldor’un (2012) ‘yeni savaşlar’ teorisindeki gibi, şiddet artık sadece devletlerarası bir olgu değil, devletin kendi kurumları (polis) tarafından belirli bir kimliğe (Roman kimliği) yönelik uygulanan, organize ve büyük ölçekli bir insan hakları ihlaline dönüşmüştür. Faillerin cezasız kalması, Roman toplumunun kolluk kuvvetlerine ve sisteme olan güvenlerini de yok etmektedir.

2.3. Siyasal Güvenlik

Siyasal güvenlik, bireylerin ve grupların siyasal süreçlere etkin katılımını, temsil edilmelerini ve temel vatandaşlık haklarından tam olarak yararlanmalarını ifade eder. Balkanlar’daki Romanlar için siyasal güvenlik, ciddi temsiliyet eksiklikleri (FRA, 2024a), buna bağlı olarak karar alma süreçlerindeki etkisizlik ve yaygın belgesizlik/vatansızlık sorunlarıyla karşı karşıyadır.

Düşük eğitim seviyeleri, kötü sağlık koşulları, medeni kayıt eksikliği, ayrımcılık ve siyasi piyon olarak kullanılma gibi faktörler, Romanların etkin siyasi katılımını engellemekte ve yetersiz temsil edilmelerine sebep olmaktadır (Zdeb ve Vermeersch, 2024: 2-3). Ana akım partiler ise bazen Roman oylarını almak için Roman temsilcileri listelerine dahil etmiş olsalar da Romanların sorunlarına yönelik herhangi bir politika üretmemişlerdir (Roma Political Participation in Bulgaria, 2003: 4). Dolayısıyla daha eşit bir ortam yaratması beklenen siyasi sistem, Romanlar tarafından genellikle etkisiz birer “Potemkin köyü” olarak görülmektedir (Zdeb ve Vermeersch, 2024; 2).

Batı Balkanlar’daki Romanların önemli bir kısmı vatansız veya vatansızlık riski altındadır. Bu durum özellikle Yugoslavya’nın parçalanmasından sonra meydana gelen doğum kaydı ve diğer önemli belgelerin eksikliğinden kaynaklanmış ve 1990’lardaki çatışmalardan kaynaklanan yerinden edilmeler bu sorunu daha da ağırlaştırmıştır (ERRC 2017: 12).

ERRC’nin (2017) “Roma Belong” raporu Romanların vatandaşlık hakkı önündeki engelleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Doğum Kaydı: Özellikle yurtdışında, evde veya kimliksiz ebeveynlerden doğan çocukların doğumlarını kaydettirmekte zorluklar yaşanmaktadır.

●Kimlik Belgeleri: Kimlik eksikliği devletin sunduğu hizmetlere erişimi engellemekte ve polisle sorun yaşanmasına yol açabilmektedir.

●İkamet Kaydı: Vatandaşlık haklarına erişim için gerekli olan ikamet kaydı, gayri resmi yerleşim yerlerinde yaşayan Romanlar için mülk sahibi olmadıkları veya kira sözleşmeleri olmadığı için yoktur.

Vatandaşlık belgesinin yani bir kimliğin olmaması, eğitim, sağlık, sosyal güvence, barınma, resmi istihdam ve siyasi katılım gibi temel vatandaşlık haklarına erişimi engellemektedir (ERRC, 2017). Vatansızlık ve belgesizlik sorunu, geleneksel güvenlik anlayışının neden yetersiz kaldığının en somut örneğidir. Devletin toprak bütünlüğü (ulusal güvenlik) tam olsa bile sınırlar içindeki bir topluluk, en temel vatandaşlık haklarından ve dolayısıyla siyasal güvenlikten mahrum bırakılarak ‘güvensiz’ hale getirilmektedir. Bu durum doğrudan insan güvenliğinin diğer boyutlarında da güvensizlik yaratır ve diğer sorunların meydana gelmesinde ve çözülmemesinde önayak olur.

2.4. Eğitim ve Sağlık Güvenliği

Eğitim ve sağlık güvencesi, bireylerin potansiyellerine ulaşabilmeleri, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri ve topluma tam olarak katılabilmeleri için temel önkoşullardır. Ancak Balkanlar’daki Romanlar, bu alanlarda ciddi erişim sorunları ve yapısal engellerle karşılaşmaktadır.

FRA (2022b) Roman Anketi’ne göre Roman çocuklarının erken çocukluk eğitimine katılım oranları önemli ölçüde düşüktür. Bulgaristan’da bu oran %58, Yunanistan’da %32, Hırvatistan’da %24, Romanya’da %27, Kuzey Makedonya’da %2 ve Sırbistan’da %11’dir. Dünya Bankası (2019: 3), maliyetlerin erken çocukluk eğitimi önündeki en büyük engellerden biri olduğunu belirtmektedir.

Zorunlu eğitime kayıt oranları artmış olsa da, devam ve tamamlama oranlarında ayrımcılık, çocuk yaşta evlilik, maddi imkânsızlıklar, okula uzaklık gibi sebeplerle meydana gelen sorunlar devam etmektedir (UNICEF Innocenti, 2024: 23; World Bank, 2019: 3-4). 20-24 yaş arası Romanlardan en az lise ve dengi okul eğitimini tamamlayanların oranı Bulgaristan’da %28, Yunanistan’da %15, Hırvatistan’da %39, Romanya’da %22 Kuzey Makedonya’da %41 ve Sırbistan’da %46’dır. Erken okul terk oranları ise %71’dir (FRA: 2022b: 38).

Tıpkı yetişkin Romanlarda olduğu gibi çocuk Romanların da eğitimde ayrımcılığa uğraması yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur. Roman çocukları ya ayrı okullarda ya da ayrı sınıflarda eğitim görmektedirler (FRA, 2022b: 38-39; UNICEF Innocenti, 2024: 25; World Bank, 2019: 4; Hüseyinoğlu ve Çakmak, 2019: 413). 6-15 yaş arası Roman çocuklarının Bulgaristan’da %64, Yunanistan’da % 34, Hırvatistan’da %53, Romanya’da %51, Kuzey Makedonya’da %46 ve Sırbistan’da

%13'ü tümü veya çoğu öğrencinin Roman olduğu okullara eğitime devam etmektedir. Romanların yetersiz eğitim alması, gelecekteki istihdam olanaklarını sınırlamakta ve yoksulluk ile dışlanma döngülerini devam ettirmektedir (Ohidy, 2023: 158).

Romanlar genellikle genel nüfusa göre daha kötü sağlık durumuna ve daha düşük yaşam beklentisine sahiptir (FRA, 2022b: 47). Sağlık sigortası kapsamı oranları da düşüktür (World Bank, 2019: 7). Sağlık sigortası olanların oranı Bulgaristan'da %47, Yunanistan'da %74, Hırvatistan'da %89, Romanya'da %58, Kuzey Makedonya'da %69 ve Sırbistan'da %58'dir.

Maliyet, ayrımcılık, kimlik belgesi eksikliği, fiziki koşulların yeterli olmaması, eğitimsizlik Romanların tıpkı diğerlerinde olduğu gibi sağlık hizmetlerine erişimleri önündeki en büyük engellerdir. Buna bağlı olarak Roman çocukların aşılama oranları düşüktür ve bebek ölüm oranları yüksektir (UNICEF Innocenti, 2024: 20). Ayrıca Roman kadınlar sağlık hizmetleri alırken de çifte ayrımcılığa (cinsiyet ve etnik) maruz kalmaktadır (FRA, 2003).

Romanların eğitim ve sağlık alanlarında karşılaştığı zorluklar, yalnızca yetersiz hizmetlerden kaynaklanmamakta, aynı zamanda sistemik dışlanma ve ayrımcılığın bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Okullardaki ve hastanelerdeki ayrımcı muamele, Roman çocuklarının ve yetişkinlerinin kaliteli eğitim ve sağlık hizmeti alma haklarını gasp eden olgulardır. Bu durum da Romanların genç yaştan itibaren güvenli bir yaşam sürme olasılıklarını zayıflatmaktadır. Kaynaklardan elde edilen veriler sürekli olarak Romanların toplumun geneline kıyasla daha düşük eğitim düzeyine ve daha kötü sağlık koşullarına sahip olduklarını göstermektedir. Romanlar için kaliteli eğitime ve sağlık hizmetlerine yetersiz erişim, nesiller arası bir dezavantaj döngüsü yaratmaktadır. Standartların altında eğitim alan veya sağlık sorunları yaşayan çocukların, yetişkin olarak ekonomik güvenliğe ulaşma olasılıkları daha düşüktür ve kendi çocuklarının da benzer yoksunluklarla karşılaşma olasılığı daha yüksektir. Bu durum, bir nesilden diğerine insan güvensizliğinin aktarılmasına sebep olur.

SONUÇ

Bu çalışma, Balkanlar'daki Romanların insan güvenliğinin ekonomik, kişisel/toplumsal, siyasal ve eğitim/sağlık olmak üzere temel boyutlarda önemli sorunlarla karşı karşıya olduğunu ortaya koymuştur. Ekonomik alanda, yoksulluk, işsizlik ve güvencesiz barınma koşulları Romanların yaşamlarını olumsuz etkilemektedir. Kişisel ve toplumsal güvenlikleri, ayrımcılık, ırkçılık, polis şiddeti ve nefret suçları nedeniyle sürekli tehdit altındadır. Siyasal alanda, temsiliyet ve katılım eksikliği, kimlik belgesi gibi en temel vatandaşlık belgelerinden dahi yoksun

olma gibi sorunlar, Romanları siyasi arenada etkisiz kılmaktadır. Eğitim ve sağlık güvenceleri ise, hizmetlere erişimde karşılaşılan yapısal engeller ve ayrımcı uygulamalar nedeniyle yetersiz kalmaktadır. Bu tablonun ortaya çıkması, AB'nin konuya ilgisiz kaldığı anlamına gelmemektedir. Aksine, 2011'de ilan edilen "2020'ye Kadar Ulusal Roman Entegrasyon Stratejileri için AB Çerçevesi" ve bunun devamı niteliğindeki "2020-2030 AB Roman Stratejik Çerçevesi", sorunun çözümü için on yıllık, kapsamlı politikalar ortaya koymuştur. Ancak Strateji belgelerinde belirlenen hedeflere rağmen, Roman karşıtlığı, kurumsal ayrımcılık, siyasi irade eksikliği ve kaynakların yetersizliği gibi nedenlerle sahadaki gerçeklik büyük ölçüde değişmemiştir.

Sonuç olarak bu çalışma, insan güvenliği teorisinin farklı bileşenlerinin Balkan Romanları için soyut kavramlar değil, iç içe geçmiş yaşamsal gerçeklikler olduğunu göstermiştir. 'Yoksunluktan özgürlük' ilkesi ekonomik sömürüyle, 'korkudan özgürlük' ilkesi ise kurumsallaşmış polis şiddetiyle ihlal edilmektedir. Bu güvensizlikler birbiriyle yakından ilişkilidir ve birbirini besleyen bir kısır döngü yaratmaktadır. Örneğin, belge eksikliği (siyasi güvensizlik), istihdama (ekonomik güvensizlik) ve sağlık hizmetlerine (sağlık güvensizliği) erişimi engellemektedir. Polis şiddeti (kişisel güvensizlik), kamusal hayata katılımı (siyasi güvensizlik) caydırmaktadır. FRA, ERRC, UNDP, Dünya Bankası, UNICEF gibi farklı kaynaklardan elde edilen bulguların tutarlılığı, Romanların karşılaştığı marjinalleşmenin sistemik bir sorun olduğunu ve münferit olaylardan ibaret olmadığını göstermektedir. Kaynaklardan elde edilen verilere göre Romanların Balkanlar'da yaşadığı insan güvenliği krizinin temelinde yatan dışlanma, ayrımcılık, sosyo-ekonomik yetersizlik ve siyasi iradenin politika geliştirmekteki başarısızlıkları gibi yapısal faktörler bulunmaktadır.

Balkan ülkelerinin genel olarak diğer Avrupa ülkelerine kıyasla başta ekonomik olmak üzere diğer birçok alanda daha geri konumda olması, Romanların insan güvenliği açısından durumunu daha da kırılgan hale getirmektedir. Balkanlarda yaşayan Romanların insan güvenliği açısından durumunun iyileştirilmesi ancak siyasi iradenin samimi ve kapsamlı bir yaklaşım sergilemesiyle mümkün olabilir.

Bu bağlamda, devletlerin öncelikli politika alanlarından biri, toplumda yaygın olarak karşılaşılan Roman karşıtlığı ile mücadele olmalıdır. Bu mücadele, toplum genelinde farkındalığı artırmaya yönelik kampanyalar, eğitim müfredatlarına Roman kültürü ve tarihine ilişkin bilgilerin yer aldığı derslerin eklenmesi, en önemlisi caydırıcı ve etkili yaptırım mekanizmalarına sahip bir ayrımcılıkla mücadele mevzuatının uygulanmasıyla güçlendirilmelidir.

Kolluk kuvvetleri tarafından Romanlara karşı sergilenen orantısız güç kullanımı ve bu tür eylemlerin cezasızlıkla sonuçlanması, hukukun üstünlüğü ilkesiyle bağdaşmayan ve acilen ele alınması gereken bir diğer meseledir. Bu sorunun çözülmesi amacıyla, bağımsız denetim mekanizmalarının tesisi, polis şiddeti iddialarının etkin ve tarafsız bir şekilde soruşturulması, faillerin adil bir şekilde yargılanmasının sağlanması gereklidir.

Bunların dışında Roman nüfusunun önemli bir kesimini etkileyen kimlik belgesi yoksunluğu sorunu, temel haklara erişimde ciddi bir bariyer teşkil etmektedir. Bu engellerin aşılması için doğum kayıt işlemlerinin, kimlik belgesi verilmesinin ve ikametgâh belgesi işlemlerinin kolaylaştırılması önemli bir katkı sağlayacaktır.

Roman çocuklara yönelik her türlü ayrımcı uygulamanın sona erdirilmesi, nitelikli erken çocukluk eğitiminin yaygınlaştırılması, öğretmenlerin kültürel farklılıklara duyarlı pedagojik yetkinliklerinin artırılmasına yönelik eğitimlerin düzenlenmesi gerekmektedir. Benzer bir yaklaşımla, sağlık hizmetlerine erişim temel bir insan hakkı olarak tanınmalı; genel sağlık sigortası sistemlerinin tüm Romanları kapsayacak şekilde genişletilmesi, sağlık kuruluşlarındaki ayrımcı tutum ve uygulamaların önlenmesi sağlanmalıdır. Romanların sosyoekonomik refahının artırılması ve yoksulluk kısır döngüsünün kırılması için istihdamları teşvik edilmelidir.

Balkan devletlerinin Roman nüfuslarının insan güvenliğini ne ölçüde sağlayabildikleri, demokratik olgunluklarının, insan haklarına bağlılıklarının ve AB entegrasyonuna hazır olup olmadıklarının bir göstergesi olarak görülebilir. Bu bağlamda AB üyelik sürecinde Roman hakları ve katılımı konusunda koşulluluk güçlendirilmeli, net ölçütler belirlenmeli ve Romanların entegrasyonuna yönelik stratejiler (AB 2020-2030 Roman Strateji Belgesi gibi) taviz verilmeden uygulanmalıdır. Romanların insan güvenliği sadece bir azınlık meselesi değil, aynı zamanda bölgedeki ve Avrupa'daki demokrasi, insan hakları ve sosyal adalet için bir göstergedir.

KAYNAKÇA

- Alkire, S. (2003). A Conceptual Framework for Human Security. *CRISE Working Paper*. United Kingdom: University of Oxford. Erişim tarihi: 02.05.2025, <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08cf740f0b652dd001694/wp2.pdf>.
- Bisheva, V. D. (2022, April 7). *Home (not so) sweet home for vulnerable Roma returnees in the Western Balkans*. UNDP.

- Buzan, B. (1991). New patterns of global security in the twenty-first century. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 67(3), 431–451. <https://doi.org/10.2307/2621945>.
- Carr, E. (1946). *Twenty Years' Crisis 1919-1939, an Introduction to the Study of International Relations*. Macmillan 1939, revisited Edition 1946.
- Clarkin, P. (2025). *Bulgaria ignores European Court of Human Rights' order and demolishes Roma houses*. Human Rights Research Center. Erişim Tarihi: 08.05.2025, <https://www.humanrightsresearch.org/post/bulgaria-ignores-european-court-of-human-rights-order-and-demolishes-roma-houses>.
- European Commission. (2011). *EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020*. Erişim Tarihi: 16.06.2025, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/eu-roma-national-strategic-frameworks-commission-evaluations-and-annual-reports_en#eu-framework-for-national-roma-integration-strategies-up-to-2020.
- European Commission. (2020). *2020-2030 EU Roma Strategic Framework for equality, inclusion and participation*. Erişim Tarihi: 16.06.2025, https://commission.europa.eu/publications/new-eu-roma-strategic-framework-equality-inclusion-and-participation-full-package_en.
- European Commission. (2023). *EU support to Roma integration in the Western Balkans*. Erişim tarihi: 08.05.2025, https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-09/EU_support_to_Roma_integration.pdf.
- European Roma Rights Centre. (2024a). *Ruthless and Racist: Policing Roma in the Balkans*. Erişim tarihi: Mayıs 9, 2025, https://www.errc.org/uploads/upload_en/file/5643_file1_ruthless-and-racist-policing-roma-in-the-balkan.pdf.
- European Roma Rights Centre. (2024b). *Voices Against Online Hate: Roma Rights Defenders in their Own Words*. Erişim tarihi: Mayıs 11, 2025, <https://www.errc.org/what-we-do/advocacy-research/reports-and-submissions>.
- European Roma Rights Centre. (2025b). *Something is rotten in the state of Serbia*. Erişim Tarihi: 10.05.2025, <https://www.ecoi.net/en/document/2121954.html>.
- European Roma Rights Centre, European Network on Statelessness, & Institute on Statelessness and Inclusion. (2017). *Roma Belong – Statelessness, Discrimination and Marginalisation of Roma in the Western Balkans and Ukraine*. Erişim Tarihi: 10.05.2025,

- <https://www.statelessness.eu/updates/publication/roma-belong-statelessness-discrimination-and-marginalisation-roma-western>.
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2003). *The situation of Romani women in relation to health care*. Erişim Tarihi: 06.05.2025, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/180-ROMA-HC-EN.pdf.
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2022a). *80% of Roma live in poverty*. Erişim tarihi: 02.05.2025, <https://fra.europa.eu/en/news/2022/80-roma-live-poverty>.
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2022b). *Roma in 10 European Countries - Main results – Roma Survey 2021*. Erişim Tarihi: 03.05.2025, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf.
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2023). *Fundamental Rights Report 2023*. Erişim Tarihi: 03.05.2025, <https://www.euromanet.eu/publications/other-pub/eu-agency-for-fundamental-rights-2023-fra-annual-report-roma/>.
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2024a). *Hearing on the political participation of Roma*. Erişim tarihi: 11.02.2025, <https://fra.europa.eu/en/news/2024/hearing-political-participation-roma>.
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2024b). *Roma Survey 2024*. Erişim Tarihi 11.05.2025, <https://fra.europa.eu/en/project/2024/roma-survey-2024>.
- Hüseyinoğlu, A., ve Alioğlu Çakmak, G. (2019). Yunanistan'daki Roman haklarının Avrupa Birliği'nin normatif gücü ışığında sorgulanması. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 17(27), 395-424. <https://doi.org/10.17518/canakkalearaştırmaları.661221>.
- Kaldor, M. (2012). *New and old wars: organized violence in a global era* (3rd ed.). Stanford University Press.
- Morgenthau, H. J. (1948). *Politics among nations. The Struggle for Power and Peace*. New York, Knopf.
- National Democratic Institute. (2003). *Assessment of Roma Political Participation in Bulgaria, Romania and Slovakia*. Erişim Tarihi: 14.05.2025, https://www.ndi.org/sites/default/files/1636_cee_romareport_033103_5.pdf.
- Ohidy, A. (2023). Participation and Success of Roma in the Western Balkans in Education and Lifelong Learning – Conclusions of the Country Studies about Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Montenegro and Serbia. Andrea Ohidy (Ed.), *Lifelong Learning and the Roma Minority in the Western Balkans*, (s. 157-180) içinde. Emerald Publishing Limited.

- Ovalı, A. Ş. (2006). Ütopya ile pratik arasında: uluslararası ilişkilerde insan güvenliği kavramsallaştırması. *Uluslararası İlişkiler*, 3(10), 3-52.
- Paris, R. (2001). Human security: paradigm shift or hot air?, *International Security*, 26(2), 87–102. <http://www.jstor.org/stable/3092123>.
- Roma Foundation For Europe. (2025). *Illegal Roma Evictions in Bulgaria Expose Europe's Systemic Failure*. <https://romaforeurope.org/work/articles/press-release-bulgaria-home-evictions> Erişim tarihi: 11.05.2025.
- Rorke, B. (2025a, April 24). Bulgarian Helsinki Committee condemns illegal mass demolition of Romani homes as a ‘blatant violation of basic human rights’. *European Roma Rights Centre*. Erişim Tarihi: 02.05.2025, <https://www.errc.org/news/bulgarian-helsinki-committee-condemns-illegal-mass-demolition-of-romani-homes-as-a-blatant-violation-of-basic-human-rights>.
- Rorke, B. (2025b, February 19). Something is rotten in the state of Serbia. *European Roma Rights Centre*. Erişim Tarihi: 02.05.2025, <https://www.errc.org/news/something-is-rotten-in-the-state-of-serbia>.
- Rorke, B. (2025c, January 9). *2024 ERRC News review: police violence against Roma*. Erişim Tarihi: 12.05.2025, <https://www.errc.org/news/2024-errc-news-review-police-violence-against-roma>.
- Sejfić, A., ve Bibuljica, B. (2021, April 15). The State Of Roma Human Rights In The Balkans. *Balkan Diskurs*. Erişim Tarihi: 05.05.2025, <https://balkandiskurs.com/en/2021/04/15/roma-human-rights-in-the-balkans/>.
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Ullah, A. K. M., Azizuddin, M. ve Ferdous, J. (2024). The Roma Population: Migration, Settlement, and Resilience. *Social Sciences*, 13(9), 476. <https://doi.org/10.3390/socsci13090476>.
- UNDP. (1994). *Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security*. Erişim Tarihi: 02.05.2025, <https://www.undp.org/publications/human-development-report-1994>.
- UNICEF Innocenti. (2024). *Europe's Forgotten Children: Roma Children in Europe*. Erişim Tarihi: 03.05.2025, <https://www.unicef.org/innocenti/media/8211/file/UNICEF-Innocenti-Roma-Children-Report-2024.pdf>.
- Waltz, K. (1979). *Theory of international politics*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Wolfers, A. (1962). *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

- World Bank. (2019). *Breaking the Cycle of Roma Exclusion in the Western Balkans*.
Erişim tarihi: 03.05.2025,
<https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/8b2e3980-84fd-5dab-83e7-817ac73dfd3a>.
- Zdeb ve Vermeersch, M. (2024). Horizontal Redistribution and Roma Inclusion in the Western Balkans: The ‘Exclusion Amid Inclusion’ Dilemma. *Social Inclusion*, 12, Article 7608. <https://doi.org/10.17645/si.7608>.

Etik: Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Çalışmanın etik kurul kararı gerektirmeyen araştırmalardan olduğu beyan edilmiştir.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı: Çalışmamın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.